

Надибська О.Я. Вплив трудової етики протестантизму на особливість буття українського народу // Реформація і сучасний світ: Філософія, Богослов'я, Наука – Одеса : Астропринт, 2017. – С. 114 – 118.

ВПЛИВ ТРУДОВОЇ ЕТИКИ ПРОТЕСТАНТИЗМУ НА ОСОБЛИВІСТЬ БУТТЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Надибська Оксана Ярославівна
доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри філософії та
соціально-гуманітарних дисциплін
Одеського державного університету
внутрішніх справ
0939144048
ksenadcom@gmail.com

Ключові слова: матеріальні спрямування, Українська культура, Протестантизм, лібералізм, буття Українського народу, трудова етика, філософія буття.

Key words: material orientation, Ukrainian culture, Protestantism, liberalism, being of the Ukrainian people, labor ethics, philosophy of being.

На відміну від західноєвропейських країн, що пройшли довгий шлях еволюційного розвитку національної держави, українська свідомість розвивалася в умовах колоніальної дійсності, що не надавало можливості вільно розвивати власну економіку та гостро ставило питання про духовні засади збереження власної ідентичності.

Розвиток матеріального фактору в процесі української національної ідентифікації можна простежувати з XIX століття, з моменту становлення національно-свідомої інтерпретації особливості буття українського народу, але коріння цього фактору сягає якнайменше ранньомодерної доби, коли річпосполита політична свідомість, реформаційні впливи, оформлення греко-католицької церкви та української системи освіти створили особливий

ментальний напрямок, в якому тісно переплелися уявлення про матеріальні спрямування.

Позначимо, умовно, цей напрямок як ліберальний. Тобто як такий, де надається перевага матеріальному факторові і де вбачається механізм вирішення питань національного будівництва в створенні матеріального благополуччя.

Українська культура має серйозне коріння сприйняття матеріального фактору як значущої складової системи пріоритетів. Нагадаємо, що в XVI ст. Україна опинилася в зоні впливу протестантизму, й відтоді протестантська етика залишається значущою складовою духовного простору України. Положення відомої роботи Макса Вебера щодо зв'язку протестантської етики та духу капіталізму можна сміливо ілюструвати українським матеріалом.

Протестантська етика передбачає особливу увагу до матеріального успіху, вбачаючи в ньому ознаку правильно обраного шляху, правильно зрозумілої волі Божої. Лютерівська концепція Покликання (Beruf) стає однією з основ розуміння людського земного життя в протестантизмі. Впевненість в недосяжності Бога спричинила переоцінку земного життя людини в протестантизмі, створила той спосіб розуміння людської долі, який передбачав дбайливе ставлення до праці. Перебування на землі починає розумітись як важлива складова існування світу в цілому, виконання Божої волі. Саме в труді, в звичайному повсякденному труді, може людина виконати покладену на неї місію, саме в такий спосіб, що передбачає турботу про інших та відмову від гордині, можна служити Творцю.

Вплив протестантизму на духовне життя України в цілому та на інші конфесії був величезним. Звісно, протестанти ніколи не складали більшість населення України, але вплив описаної трудової етики увійшов як рівнозначуща складова до українського духовного життя в цілому.

Відомо, що українське православ'я в XVI–XVII ст. серйозно відрізнялось від того варіанту, що складалося в Московському царстві. Певна орієнтованість на європейській вплив проявлялася також в сконцентрованості

на проблемі земної праці. Трудова етика як необхідна складова поняття правильного служіння Богу входить також до духовного інструментарію греко-католицької церкви, що оформилася наприкінці XVI ст. в річищі тодішніх ціннісних тенденцій. Тобто, яку зі складових традиційної української свідомості ми не візьмемо, побачимо чітку спрямованість на апологію земного труда та необхідність здобуття матеріальних благ.

В цьому контексті слід зауважити, що саме особливі, власне українські тенденції духовного життя після входження України до складу Російської імперії, були уневажнені. Тому, значною мірою саме ці, спрямовані на трудову етику та святість власності, парадигми розвитку української свідомості трактувалися імперією як неактуальні.

Спробуємо окреслити основні контури ліберального підходу до проблеми матеріальних пріоритетів, визначити як саме вони виявляються у вітчизняному ціннісному просторі.

Класичний лібералізм інакше називають економічним, адже він вперше в історії людства вивів право власності на першорядний рівень людських цінностей та позначив безпосередній зв'язок між матеріальним благополуччям та прогресивним розвитком суспільства. Гаслом економічного лібералізму є індивідуальні права, власність та свобода контракту. Вільне приватне підприємство є ідеалом цієї форми лібералізму, адже саме в розвитку вільного підприємництва ідеологи лібералізму вбачали необхідну передумову реалізації прав людини.

В ліберальній теорії святість права власності викарбовується в принцип невтручання держави в економіку («laissez-faire»), що означає скасування державних субсидій та юридичних бар'єрів для торгівлі. Після багатовікового контролю над економічною сферою збоку держави ранньомодерна думка починає доводити необхідність скасування державного регулювання ринку взагалі. Теоретики бачили перед очима досвід, скажімо, англійського протистояння між королівською владою та «ринком» в першій половині

XVII ст., коли королівська політика монополій призвела до жорстокої економічної кризи.

Вони також враховували французький досвід XVIII ст., коли нездатність короля дати волю ринковим відносинам призвела не тільки до економічної кризи, але й до голоду, що для цієї доби вже було суспільним жахом.

Саме такі приклади дозволили теоретикам лібералізму висунути твердження про те, що ринок на кшталт природних систем має здатність до самоорганізації. Тому державі треба просто не заважати ринкові розвиватися самодостатньо не заважати, щоби досягти суспільного блага та справедливості.

Лібералізм будується на впевненості в найвищій цінності свободи індивіда. Тому ринкова вартість товарів та послуг має визначатися вільним вибором індивідів, тобто ринковими силами. Деякі ідеологи лібералізму стверджували навіть, що ринкові сили мають проникнути в області, в яких держава традиційно зберігала свою монополію, наприклад, в сферу безпеки чи судочинства. В наш час така позиція зберігається в так званому лібертаріанстві.

В післявоєнні часи лібералізм переживає своє друге народження, що призвело до появи так званого соціал-лібералізму, що стверджує, що найкращим захистом від тоталітаризму є економічно благополучне і освічене населення, яке володіє широкими громадянськими правами. Представники цієї течії, такі як Джон Кеннет Гелбрейт, Джон Роулз і Ральф Дарендорф, вважали, що для зростання рівня особистих свобод необхідно навчати освіченому користуванню ними, а шлях до самореалізації лежить через освоєння нових технологій. Пріоритетним є заперечення права держави втручатися у відносини власності, що найбільш актуалізують поняття захисту прав власності.

В історії XX століття була низка яскравих прикладів того, коли відмова від принципу недоторканності приватної власності і заміна вільної конкуренції державним регулюванням в ім'я соціальної захищеності і стабільності призводили до значних обмежень особистої свободи громадян (сталінський

СРСР, маоїстський Китай, КНДР, Куба, та інші країни «переможного соціалізму»). Втративши право приватної власності, громадяни дуже швидко втрачали й інші важливі права: право вільного вибору місця проживання (прописка), місця роботи (колгоспи) і були змушені працювати за призначену державою (як правило, невисоку) зарплату. Це супроводжувалося появою репресивних органів правопорядку (НКВС, міністерство державної безпеки НДР тощо). Значна частка населення була примушена до безкоштовної праці в умовах ув'язнення.

Гостре розуміння неможливості продовжувати своє існування в умовах соціалізму, розчарування у суспільстві, побудованому на принципі відсутності приватної власності неминуче підштовхувало українське суспільство до орієнтації на ліберальні цінності, до апології приватної власності, що нібито може вирішити й проблеми державного і національного будівництва.

Вихід України зі складу Радянського Союзу актуалізував ліберальні настанови. Звільнення з-під тоталітарного диктату природним чином вивело вітчизняний духовний простір в універсум ліберальних цінностей, актуалізувавши впевненість багатьох особистостей та громадськості в необхідності орієнтації на матеріальний вектор розвитку. Здавалося, якщо здобуття Україною державної незалежності вже стало доконаним історичним фактом, слід звернутися до розбудови матеріального благополуччя, що в радянські роки відсувалося на другий план, що, в свою чергу, сприятиме розв'язанню питань національного будівництва.

В наші часи спостерігається парадоксальна тенденція – бажання перекласти відповідальність за своє матеріальне буття на якусь структуру (державу чи міжнародне співтовариство) переважає в сучасному українському суспільстві. Звернення до згаданих складових традиційної української системи пріоритетів в цьому дослідженні не є випадковим – здається, що повернення та актуалізація засад трудової етики в масштабах всієї сучасної української

свідомості відіграло б позитивну роль в виході України з перманентного кризового стану, в якому вона перебуває багато років.